

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NY

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL., PRÆST.

FJERDE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1867—68.

dem Caspell tho Risbu. keynen, so sy nicht ordenthlicher wyse geesket, wedder eren willen moge ingedrungen, sonder dath sy mogen claglos gemaket werden. Jw in deme, wo myne tho-uorsicht, dermathen, wo gy eth jegen Got, mynen gnedigen fursten vnd herren vnd menniglichen thouorandeworden hebben, mogen guthwilligen ertogen, solkes will ick henwedder vmme Jw mynes vormogens frunthlicken thouorschulden. Datum Haderschleuen am fridage nach Reminiscere A^o etc. lvjj.

SiuertH Rantzou.

Udskrift: Dem wirdigenn vnd hochgelertenn hern Magister Johans Tayssen Bischoffenn tho Ripenn, mynem besundern guden freunde.

Udenpaa med Tavsens Haand: Om Reisby.

VI.

Om de Danskes Studeringer i Vittenberg.

I Ny kirkehist. Saml. I, 455 ff. findes meddelt et Udtog af Förstemanns Album Academiae Vittebergensis tilligemed Oplysninger om de danske Studenter, der i Reformationstiden og de nærmest følgende Aar besøgte den lutherske Oplysnings Hovedsæde. Da jeg senere har haft Anledning til paany at gjenneegaa Förstemanns Bog, og der og andensteds har fundet enkelte Notitser, der fuldstændiggjøre det tidligere meddelte, saa giver jeg hermed et Tillæg, der indeholder dels nogle forhen oversete Navne, dels nærmere Oplysninger om flere af de paa den tidligere Liste anførte Personer. De Navne, der ere mærkede med *, findes allerede i den forrige Fortegnelse, men anføres paany paa Grund af de Oplysninger, der ere fundne om deres senere Skjæbne. Tillige er her tilføjet endel Breve, der tjene til at oplyse de Danskes Studeringer udenlands i Reformationaarhundredet.

1511. 1. Juni Christianus Sartoris de Hussen dioc. Schleswicen.

— 24. Avg. Paulus Johannis de Olsacia dioc. Sleswi.

1511. 24. Avg. Martinus Hermanni de Olsacia dioc. Schleswicen.
1519. 28. Apr. Nicolaus de Kalande dioc. Rosgilden.
1520. 27. Feb. Meynhardus Leues ciuit. et dioc. Schleswigten.
- — Laurentius Detleff ciuit. et dioc. Schleswigten.
1521. 3. Apr. Titleuius Nicolai Holsacius dioc. Alsacie.
1525. 13. Juni *Petrus Johannes de Wyburg¹⁾.
1529. 23. Jan. Conradus Gogreue Holsacien.
1532. S. Sem. Coruinus Wyldaw Selandinus.
- — *Jacobus Schmid Hadersleuen. ex Holsa.²⁾.
1533. 24. Sept. *Johannes Æschylus Danus³⁾.
- 23. Jul. *Michael Otten ex Schleswig Holsaciensis⁴⁾.
- 24. Sept. Johannes Andreas de Weyda.
- 19. Nov. *Johannes Septimius Danus⁵⁾.
1540. 17. — Cæsa Emingius ex Frisia⁶⁾.
1542. 30. Mart. *Georgius Stur Sleswicensis⁷⁾.
- Jun. *Johannes Canuti Ripensis⁸⁾.
- 8. Okt. Georgius Planck ex Flensburg Holsatiæ.
1544. Maj Trugillus Matthiæ Lundensis⁹⁾.
- Avg. Petrus Haringius Hatstedius, Valentini filius, ex Frisia minori, Rectoris (Acad. Vitteb., Saxonis Hatstedii) ex sorore nepos¹⁰⁾.
- Okt. Henricus Bilde a Schuanholm.

¹⁾ Se Allen, Breve og Aktst. til Chr. II's og Fred. I's Hist. I, 421—2.

²⁾ Jac. Schmid eller Fabritius blev Prof. ved Kbhvns Univ.

³⁾ Se Ny kirkehist. Saml. II, 233.

⁴⁾ Se Suhms Nye Saml. IV, 192.

⁵⁾ Se Ny kirkehist. Saml. II, 231.

⁶⁾ Siden Kannik i Slesvigs Domkapitel (se foran S. 55).

⁷⁾ Siden Præst i Hammelev (Rhode, Haderslev Amt, S. 414).

⁸⁾ Jens (ikke Hans) Knudsen, Lektor i Ribe, † 17 Marts 1567 (Mag. til Adel. Hist. S. 153).

⁹⁾ Var Kannik i Lund, havde tidligere været Præst i Løderup i Skaane (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne. IV, 77).

¹⁰⁾ Sonnenstein Wendts Formodning om denne, Ny kirkeh. Saml. II, 230, bortfalder altsaa.

1544. Okt. *Christigernus Mathiæ Vibergensis¹⁾.
 1546. Apr. Marcus Jordanus Holsatius²⁾.
 1549. 26. Sept. *David Cellus Danus³⁾.
 — 16. Dcbr. Absalon Petreius Bergensis ex Noruegia⁴⁾.
 1550. 16. Apr. Johannes Hamer Husensis⁵⁾.
 — 6. Jul. Andreas Johannis Sergensis ex Noruegia.
 — 27. Nov. Georgius Petri Husensis.
 1551. 12. Maj Mattheus Fliege Fimbriensis.
 — 12. Jun. *Georgius Selmerus Husemensis Holsatus⁶⁾.
 — — — *Lucas Andreæ Chogianus Danus⁷⁾.
 — 13. — *Christophorus Giffthius Nestvidanus⁸⁾.
 — 11. Nov. *Johannes Pistorius Husensis Holsacius⁹⁾.
 1553. 12. Jul. Ouenus Gunterus Hussensis¹⁰⁾.
 — 7. Avg. Nicolaus Severini Julius Danus.
 — 1. Dcbr. Petrus Sueland Flansburgensis ex Holsatia.
 — 23. — Jacobus Theschce Sleswicensis.
 1555. 28. Maj Johannes Schaffnicht Altendorffensis Hes:¹¹⁾.
 — 13. Jul. Johannes Benzius Holsatius¹²⁾.
 1556. 16. Maj *Christophorus Bang Danus¹³⁾.
 1557. 16. Jan. Christophorus Knopfius Regiomontanus¹⁴⁾.

¹⁾ Melanchtons Testim. af 1546 for ham findes i Corpus Reform. VI, 199.

²⁾ Siden Prof. ved Kbhvns Universitet.

³⁾ Siden Kannik i Lund (Er. Lætus, Res Dan. p. 493).

⁴⁾ Siden Lektor i Bergen, bekjendt som Forfatter.

⁵⁾ Se Gjessing, Jubellærere. III, 25—6. D. 10 Juli 1552 skrev Georgius Selmer (se ndf.) fra Vittenberg til Joh. Pistorius (se ndf.), der da studerede i Frankfurt a. d. Oder: *Johannes Hamer hinc discessit et profectus est cum Henrico Gagge et Johanne Tast Rostochium* (Joh. Pistorii Brevbog i Gl. kgl. Saml. 3078. 4).

⁶⁾ Siden Præst i Ostenfeld (Krafft, Husumsche Kirchenhist. S. 119).

⁷⁾ Blev 27 Dcbr. 1557 beskikket til Præst i Herfølge. † 1584.

⁸⁾ Siden Lektor i Sorø Kloster.

⁹⁾ Siden Præst i Tetenbüll i Eidersted (se Ny kirkehist. Saml. III, 317).

¹⁰⁾ Siden Prof. Phys. ved Univ. i Rostok.

¹¹⁾ Sikkert den senere Provst i Gottorp Provsti af dette Navn.

¹²⁾ Blev Kong Frederik II's Livlæge (jfr. Schumacher, Gel. Mån. Br. III, 315—6).

¹³⁾ Blev Stiftsskriver i Fyn (Ny kirkehist. Saml. II, 608).

¹⁴⁾ Blev siden Kong Frederik II's Hofpræst.

1557. 23. Maj Erasmus Heinsenius Holsatus¹⁾.
 1559. 24. Jul. Chilianus Goss Danus ex Feonia.
 — 17. Okt. *Laurentius Vilhadus Holsatus Haders-
 lebiensis²⁾.
 1560. 12. Jan. Olaus Andreae Stegensis Norwegus.
 1563. 30. Okt. *Canutus Petri Rippensis Danus³⁾.
 1564. 13. Jun. *Johannes Petri Bocerus Cimper⁴⁾.

Af et andet Værk, »Academia Wittebergensis editore Gottfrido Suevo. Witteb. 1655«, lære vi at kjende Navnene paa endel danske Studenter i Vittenberg fra Tiden efter 1565 (hvortil Førstemanns Udtog rækker); men Suevus har af Matriklen kun uddraget Navne paa Adelsmænd (dog vistnok langt fra paa alle dem, der findes) med enkelte andre, som han urigtig antog for adelige. Et Udtog af dette Værk, som nu er sjældent hertillands, vil passende kunne tilføjes her. Kun Semestret, hvori vedkommende er indskreven, findes angivet Suevus's Værk, ikke Dagen. Sommerhalvaaret regnedes fra 1 Maj, og Vinterhalvaaret fra S. Lucæ Dag (18 Okt.).

1566. S. H. Canutus Schram ex Scandia Nobilis.
 — — Mauritius Stygge Danus Nobilis.
 1569. — Gerardus Rantzov Holsatus Nobilis.
 1569—70. V. H. Andreas Holck Holsatus Nobilis.
 1570. S. H. Nicolaus Ulfeld Nobil. Danus.
 — — Johannes Brockenhus Nobil. Danus.
 1573. — Gabriel Guldenstern Danus } nati ex equest.
 — — Paulus Laxman Danus } familia.

¹⁾ Havde været i Kong Christian III's Kantori, og studerede med Understøttelse af Kongen (Schumacher, Gel. Mån. Br. III, 220—6).

²⁾ Blev 1566 Lektor i Bordsholm Kloster, siden Rektor ved Kjøbenhavns Skole, † 24 Sept. 1576.

³⁾ Døde 30 Aar gl. 8 Sept. 1569 som Lektor og Præst i Sorø (Wendelboe, Mindesmærker i Sorø Kirke, S. 46. Norske Mag. I. 273. Ny kirkehist. Saml. III, 500. Hos Mort. Pedersen, Absalons og Esb. Snares Herkomst S. 64, anføres et Epitaphium over »Mag. Chanutus Petri Boelij Ripensis, Lector et Pastor incliti Cænobij Sorensis«, af Chr. Machabæus).

⁴⁾ Siden Rektor ved Viborg Skole.

1574. S. H. Nicolaus Arnfeld } Nobiles Dani.
 — — Lago Orn }
 — — Nicolaus Schaufue Nobilis.
1580. — Ivo Julius Absolonis Nobilis Danus.
- 1580—1. V. H. Sigphardus Groppius Nob. in Lustrop Danus
 Selandus.
- — Fridericus Ulefeldt Nobilis Danus ex Phionia.
 — — Hebbo Andreæ Nobilis Danus Cimper.
- 1586—7. — Fridericus Rosenkrantzius.
1591. S. H. Petrus Arnoldi de Fine Danus Hafniens.
1592. — Holgerus Rosencrantzius dominus de Rosen-
 holm.
1593. — Gundæus et Tycho Lange nobiles Dani,
 fratres.
- 1598—9. V. H. Tycho Brahe Nobilis Danus.
 — — Tycho et Georgius Brahe, Tychonis filii.
1600. S. H. Hartwicus Wittfeldius Danus Nobilis.
 — — Georgius Gundæus Rostrup Nobilis Danus.
- 1601—2. V. H. Magnus Galth in Tyristrup, Danus.
 — — Gundij Huas Danus.
1602. S. H. Magnus Ebro (sic) Galth, Nobilis Danus.
- 1602—3. V. H. Franciscus Thubbe (sic) Danus Nobil.
 — — Manderopius Abbilgaardt Danus Nobil.
1603. S. H. Johannes Jacobi filius Crogius }
 — — Ivarus Lycke } Dani.
 — — Justus Brockenhusius }
 — — Christianus Thomæ } Nobiles Dani.
 — — Petrus Lange }
- 1603—4. V. H. Abrahamus de Cardes Danus¹⁾.
1604. S. H. Lucas Krabbe Danus²⁾.
- 1604—5. V. H. Olaus et Palæmon Rosæcrantzius Dani.
- 1605—6. — Andreas Canuti Alburgensis Danus.

¹⁾ Siden Lector theol. i Oslo.

²⁾ Ved en Georgius a Letwitz Borussus findes følgende Vedtegning:
 »transfossus proh dolor in foro hoc oppidano a Luca Krabbe, Nob.
 Dano, 13 Martij 1606». Lucas Krabbe faldt siden i Kalmars Belejring.

1606. S. H. Justinus Høgius Danus Nobilis.
 — — Tycho Sandberg } Nobiles Dani.
 — — Magnus Lycke }
 1606—7. V. H. Theodorus ab Oesede, Flensburgensis.
 1611. S. H. Georgius Ernestus Worm a War, Danus.
 1613. — Magnus Claudij Nobilis Danus.
 — — Georgius Seefeldt de Cimbria Danus.
 1618—9. V. H. Bernhardt ab Eitzen Schlewicensis.
 — — Jacobus, Olaus et Georgius Seefeld Nobiles
 Dani.
 1619. S. H. Nicolaus et Ericus Urne Nobiles Dani e
 Fionia.
 1620. — Andreas et Hans Lindenaw Nobiles Dani.
 1622. — Nicolaus Krabbe Tagonis Nobilis Danus.
 1632—3. V. H. Tycho a Gessen Flensburgo-Holsatus.
 1633. S. H. Ovidius Jull Eques Danus.
 1654. — Gerhardus Milzovius a Woss Norwegus.

Tillæg.

1.

1536. 3 Oktober. Jon Tursen, som studerede i Leipzig, underretter Hr. Eske Bilde om, hvorledes det gik med hans Sønner, som studerede sammesteds.

Mynydmygh tjänisthe eder nu oc altid till redhe. Kärsth Herr stræng Riddher Her Escke von Billenn: oc kierliigh hylssenn.

Gwd wedtt, hwor gierne jag wille scriffwe till eders strenghedtt, om myn fattigdom forsagdhe meg thet icke. Meen thaa gjør thet meg saare gott oc befaller meg weell, att eders strenghedtt haffwer forskiickeett hiidtt eders tjänere att forhørre oc fanghe wiisseliighen att wiidhe, hwor leedes thet haffwer segh medtt eders sønner, att the ære hilibredhe oc liidhe well, ssom iche giørss meg behoff ythermere att schriffwe, thy att eders tjänere kand eders strenghedtt allt sammens thet weither forkyndhe. Thet maa eders strenghedtt frilighen liidhe paa (endogh att iag haffwer ther ingen befalling om) att hwes iag kand ware

eders born till willie, tjänisthe oc till godhe wtij alle maade, thaa will iagh altid ware ther redebonn till. Kand iag thennom icke mehr bielpe, thaa will iag wndher tiidenn (saa lenghe iag bliiffwer her wtij Liptts) forhøre, hwor leedes thet gangher till for thennom, oc trösthe thenom oc hwsalle wtij hwes madhe iag kand: the skulle iche fanghe andre raedtt wttaff meg ænd godhe, ssom iag will wære bekiendtt, när Gud will, att iag kommer till mitt federnelandh igenn. Ythermere kand eders tjänere sibe eders strenghedt her om. Item beder iag eders strenghedtt kierliighen for hwes iag kand nogiitt sindhe ware eder eller eders till willie oc tjänisthe, ssoo lenghe iag leffwer, att eders strenghedtt wille well giøre att ladhe eders tjänere taghe breff medtt seg optill meg wttaff hederlig mand her Joenn Moghenssen Canick y Lund, när ssom Gwd will, att y wille paa en andhen reysse sendhe eders bwdtt her op till Leipziick. Thenne er myn ydmiiheliggh bøn till eder, oc will iag thet nw oc altid forskiille wtt aff myn fattiigh tjänisthe effther eders egenn willie och begeringh. Andhet att scriffwe eders strenghedtt till, torff iag iche paa thenne tiidth. Her medtt eder Gwd befallendes, scriffwiit korteliighen wttij Leipziick iii dagh Octobris Anno domini mdxxxvi.

Benedictus Deus in secula. Jonas Turzon

Scanus de Dania, artium baccalaureus.

Udskrift: Weelbiirdiigh Mand Her Eske Bille strenghe Riddher, hœffwiittzmand paa Berenhwss, ssyn kiere heare k:

Original i Gehejmarkivet, »Danske Kongers Hist.» Fasc. 17 b.

2.

1546. 16 Okt. og 31 Debr. Tvende Breve angaaende de Understøttelser, Kong Christian III ydede dels til forskjellige Professorer i Vittenberg, dels til nogle danske studerende sammesteds.

a.

Jeg Christoffer Anderson aff Suerig bekenner meth denne min handschrift, ath ieg til fyllist haffwer vpborit halfftannet hundred daler aff kungelige Mt^s renthemester erlig och welbyrdig mand Jochim Beck, ath forschaffe samme daler Doctori Pomerano, D. Philippo Melanthoni och saliges Doctoris Lutheri busfru, saa fierre Gudh spahr mich liffh och sundtheyt. Noch vpboereth

til fyllest aff for^{de} her renthemester eth hundred daler, derfore ieg paa min persons wegne mich meth vnderdanigster reuerentz haffuer ath betacke etc., och vm mich mueligt worder met min tro willige dienst fortiene. Till wisse vnder mit signete. Datum Lund den 16 Octobris Anno etc. 1546.

Paategnet: Her Christoffer Anderssis ¹⁾ quittansse paa iij^c Daler, hand forde till Witthenberg.

b.

Lieber Her Renthmeister. Aus Kon. Matt. beuehl wollet Ir mir nachuolgende Summa geldes vberschicken:

Erstlich zwey hundredt thaler.

Daruon soll Doctor Pommer funftzigk, Philippus funftzigk, Doctor Jonas funftzigk, vnd Doctor Martinj Luthers widwe funftzig habenn.

xx thaler soll Magister Nicolaus Palladius, Doctor Peters bruder, haben zu zerunge.

x thaler soll haben Magister George Stur.

x gulden muntz sol des Both tranckgelt haben, das er Kon. Mt. etzlich bucher bracht, vnd das geltt den obgemelten leuthen zuhenden bringe. — Summa ij^c thaler vnd xxxviij thaler.

Actum Koldingenn den letzten Decembris Anno etc. xlvij.

E. Williger

Antonius Hanisch.

Paategnet: Diesse vorgeschribene Summa alss ij^c xxxviij taler hab ich Johan Josell empfangen. Actum Koldingen am Newes Jars tage Anno etc. 47²⁾.

Udenpaa findes en samtidig dansk Angivelse af Indholdet med Bemærkning, at Brevet er dat. »Kolding Nyaars aftenn 46».

Originalerne i Kongl. Bibliothek.

3.

1549. 3 Juni. Studenten Johannes Matthiæ (Hoinus) Ripensis beder Bugenhagen om en Anbefaling, for at han kunde faa nogen Understøttelse af den danske Konge under sine Studeringer i Vittenberg.

Gratiam, pacem et æternam a Deo patre per Christum precatur salutem. — Cogor nunc denuo, clarissime domine doctor

¹⁾ Om denne svenske Ridder se Lyschander, De scriptor. Dan. ap. Westphalen. III, 457.

²⁾ Senere (udentvivl fejlagtig) rettet til 46.

ac pater in Christo venerande, magnificentiam tuam, multis serijs negocijs occupatam, meo etiam negotio onerare, quo et ante pregrauata est valde. Illud enim ipsum telum, quo antea vrgebar, adhuc me grauius multo pungit, dura scilicet egestas. Nuncius enim iste, qui adferendæ pecuniæ gratia in patriam missus est, cum quo missæ sunt et literæ meo nomine a tua præstantia, tum ad inclytum et candidissimum nostrum principem, tum ad ecclesiastici quoque ordinis dominos patriæ meæ dulcissimæ Ripis, si qua mihi ratione aut ex munificentia et liberalitate inclyti principis nostri, aut prædictorum dominorum prouideri posset, vt studia inchoata ad gloriam nominis Dei, Ecclesiæ ædificationem, et patriæ vtilitatem continuare et absoluere possem. Iste inquam nuncius redijt vacuus et pecunijs et literis, qui etsi fuit in mea patria, tamen ne gri quidem (ut dicitur) meo nomine executus est. Quapropter in maiore iam sum angustia constitutus quam antea. Adurget hanc mihi angustiam infirmum et inualidum corpus multis variisque morbis obnoxium, nec potero in mea infirmitate medicos consulere, cum nihil quod dem habeam. Itaque grauius multo me iam prædictum vrget necessitatis telum. Cum ergo iam per Dei gratiam certus ad magnificum et inclytum nostrum regem datur nuncius cum exercitu generosissimæ eius filiæ, vellem tuam magnificentiam, clarissime domine doctor ac pater in Christo semper colende, oratam summopere, vt pro tuo fauore erga bonarum literarum veræque pietatis studiosis, causam meam, cum hoc nuncio, excellentissimo nostro regi, pietate et virtute præstanti, literis exponere non grauetur. Hoc sane nomine et rem Deo gratam et mihi adnodum auxiliarem prestiteris. Certum enim est, vel vnica commendacione tua id, quod peto, me consecuturum ex liberalissimi principis liberalitate et munificentia. Semper enim ipse pro suo candore studia literarum fouere, amare et propagare studet. Hoc igitur laboris meo nomine suscipere tua magnificentia non grauetur, vehementer oro. Valeat tua præstantia in Christo foeliciter cum coniuge honestissima et tota domo. Amen. Perpetuum vicissim offero obsequium. 3 die Junij 1549.

Johannes Mathiæ Ripensis Danus
indigniss. t. M. famulus.

Udskrift: Clarissimo viro virtute et eruditione præstanti,
Domino doctore Jobanni Bugenhagio Pomerano, Ecclesiæ Witte-

bergensis pastori, domino, patrono et patri suo in Christo cum summa obseruantia semper colendo.

Orig. i Kongl. Bibl. Jfr. Schumacher, Gel. Männer Br. I, 121.

4.

1556. 17 Marts. Kong Christian III's Pas for Jørgen Simonsen fra Fyn, der agtede at rejse udenlands for at studere.

Christianus tertius Dei gratia Danorum, Noruagorum, Vandalorum et Gothorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ et Dytmarciæ dux, comes in Oldenborg et Delmenhorst, Omnibus et singulis pro cuiusque facultate, gradu, ordine et professione pacem et amicitiam nostram annunciamus, simulque testificamur, quod qui literas has nostras exhibet, Georgius Simonius Danus diocesi Othoniensi in Fionia oriundus, studiorum gratia in exteriores nationes contendit, quem saluo hoc nostro conducto munire volumus libentius, omnia quod nunc belli temporibus exquiri videmus diligentius et exactius. Hunc igitur, quem diximus, Georgium Simonium vt hominem studiosum regis regnique pacis amantissimi subditum et incolam, non vt erronem, vagum et dissolutum excipite, tractate, et iuuate, vicini siue remoti sitis, Doctores, Professores, Magistri, Collegiorumque Primarii, vt in Academiis vestris, quas sibi cunque eligit, libere ille degere et scholastica libertate gaudere liceat, ne in studiis turbatum et iure scholastico per vestram incuriam et negligentiam se priuatum apud nos possit conqueri, quos illos inuenietis, qui beneficia agnoscere, et exteros omnes studiorum gratia in regiones nostras venientes deffendere, iuare et omni humanitate et hospitalitate illos amplecti volumus. Datum in arce nostra Hafniensi 17 Martij Anno Domini 1556. Sub sigillo nostro.

Udkast i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1076. Fol.

5.

1557—58. Trende Breve fra M. Hans Frandsen fra Ribe til Johan Pistorius fra Husum om hans Studeringer i Vittenberg.

a.

Johannes Francisci Ripensis D. Johanni Pistorio, pietate et eruditione præstanti, S. D.

Me saluum et incolumem Vuitebergam venisse et adhuc pristina valetudine frui, scias D. Johannes amice charissime.

Cæterum quam diu mihi hic commorandum est, ipse adhuc ignoro. Habeo hic apud me Nobilem adolescentem Albertum Beckium Danum, quem nosti, cum quo in Galliam iturus sum, sed cum omnia adhuc ibi tumultuarie agi hic audimus, constitui hic vsque ad festum Paschatos manere et hic hyemare, vbi etiam de multis, quæ in Gallijs aguntur, me certiore fore spero. Tu si quid interea de statu eius cognoueris, vt mihi notifies, etiam atque etiam te oro. Simul in literis diligenter addas, quicquid per me Parisiis curatum et effectum volueris. Meum officium, diligentiam et fidem in omnibus, vbi tibi vel tuis gratificari potero (ita viuam) ex animo offero. Me confidenter loco germani fratris vttere. Insuper hæc de schola Vuitebergensi accipe: Mediocris eius adhuc est status: sed pauci sunt, qui in absentia Domini Præceptoris et aliorum præceptorum assiduitatem et diligentiam præstant in legendo. Scis illos esse cum D. Præceptore in Colloquio Wormatiensi, et de reditu illorum nobis adhuc nihil certi constat. Fama fert, Imperatorem Ferdinandum, vt in Colloquio pergant, velle et vrgere: id si fiet, ante festum Paschatos eos non redituros mihi certo persuadeo: nihilominus reditum eorum hic expectabo. Sed quidquid fit, te prius non salutato Vuiteberga non discedam. Bene et feliciter vale, et imprimis mihi rescribe. Ego data occasione tibi quin scribam nunquam intermittam. Iterum atque iterum vale, et hæc fusa verius quam scripta boni consule. Mitto tibi responsionem D. Justi Menij ad impurum scriptum Flacij Illyrici. Raptim Vuitebergæ postridie Luciaë (c: 14 Debr.), anno 1557.

b.

Johannes Francisci Ripensis D. Johanni Pistorio, amico et fratri suo perpetua fide colendo, S. D.

Ad 5 Idus Martij nuncius quidam literas a te, mi Johannes, scriptas ad me cum alijs quibusdam meis adiunctis obtulit. Has sine mora amico nostro communi Samueli Selfisch cum diligenti admonitione et obtestatione, vt in calce tuarum literarum voluisti et petuisti, exhibui. Et futurum spero, vt negotium illud pro voto et expectatione tua sedulo expediat. Jam iam enim Francofurtum abiturus erat. Ex literis autem tuis animum tuum in me beneuolum meique amantissimum perspicio: quo profecto nihil

mihi gratius contingere potuit. Ego vicissim omne meum studium, officium et obseruantiam, denique quicquid in me est et possum, tuæ Humanitati offero, vt vnā animam siue mentem in duobus corporibus habitare non dubites. Deinde in literis tuis, ne intentis bellicis tumultibus iter in Galliam instituam, mihi consulis: ex quo etiam summum tuum candorem agnosco. Et quia rumores isti bellorum et tumultuum iam dudum huc ad nos peruenerunt, ideo hactenus omnino incertus fui, quid tentarem. Audimus hic, Ducem Braunswicensem a principe filio Imp. Caroli V. ad Gallum defecisse, et magnas copias, quas in Galliam ducat, colligere. Cum igitur iter meum propositum in Galliam propter bella suscipere minus tutum sit, tuo consilio acquiescam, et in Germania futurum hoc semestre in meo Græco Galeno et in indagatione ac cognitione simplicium consumam. Interim non negligam D. Fuchsii compendium et etiam D. Fernelij Medicinam, quæ iudicio omnium doctorum Medicorum præfertur et admodum commendatur. Cæterum quamdiu mihi hic commorandum sit, certo scire et tibi indicare non possum. Albertus meus, quem nosti, vt domi est consuetus, cum omnibus fere nobilibus hic agentibus familiaritatem inijt. Ne autem, si aliquid incommodi vel damni ex illorum consuetudine sibi accersat, parentes id meæ negligentiae ascribere postea possint, illis hoc significauī, et vt ipsum in aliam Academiam, vbi cum notis conuersandi et conuiuandi occasionem non habeat, proficisci permittant, consilium dedi. Me conditionem hanc suscepisse poenitet. A primis enim annis male est iustitutus. Sed de his alias plura. Vbi responsum a parentibus accepero, de his quid velint certior ero. Si mihi vna cum ipso alio abeundum erit, quo nos conferemus, tibi significabo: quamuis malim me posse ab ipso liberari, et vitam et studia mea pro libitu et arbitrio meo instituere. Mitto h. t., vt petijsti, imagines, quas hoc tempore hic habere potui: elegantiores hic iam non venduntur. Accepi a nuncio $\frac{1}{2}$ talerum, pro quo imagines emi. Adiunxi et alia noua, quæ nunc hic apud nos inueniuntur. Vt tam exigua ab amico missa boni consulas, oro. D. Præceptor in enarratione Symboli Niceni et in Chronicis pergit. Primus Chronicorum tomus iam dudum prælo subiectus est, quem cum eius copiam habere poterimus ad te mittam. Tres horas singulis septimanis in Chronicis consumit, ita breui temporis spacio nos totum opus

habituos spero. Plura hac vice propter occupationes tibi scribere non licuit: iam iam enim nuncius abitum parat. Si quid porro est, quod hic per me expedire vis, id libere indica et manda: omni diligentia id exequar. Bene et feliciter vale, et amicum et cognatum meum charissimum Petrum Coppersmidt cum vxore et liberis pluribus verbis meo nomine saluta, cui propter subitum nuncij abitum scribere non potui, alias, data occasione, officij mei memor ero. Saluta quoque meo nomine D. Doctorem Cornelium ab Hammesfort, vbi ipsi scripseris, vxorem et liberos cum tota familia, et imprimis meam Magdalenam. Tu me illis, quantum poteris commenda. Iterum atque iterum vale. Raptim, vt satis apparet. [Vuitebergæ] 12 Martij Anno 1558.

c.

Johannes Franciscus Ripensis D. Johanni Pistorio, pietate et virtute præstanti amico et fratri suo perpetua fide colendo, S. D.

Literas has in Gallijs ad te scriptas Samuel noster ex mercatu Lipsico huc secum attulit, d. Johannes, frater charissime. Et cum tabellarium certum, cui illas ad te perferendas daret, statim in promptu non haberet, mihi eas tradidit, vt cum primo nuncio illas ad te mitti curarem. Hanc curam eo libentius in me accepi, quod illas tibi gratas et exoptatissimas fore confidam. Nam ab optimo et singulari amico profectas esse auguror. Si autem illi rescribere volueris, literas tuas huc mittito. Ego illas per certum nuntium bona fide in Gallias perferri curabo. Velim me hac in re, et etiam in alijs maximis negotijs, T. Humanitati obsequium et officium meum posse quocunque modo præstare. In Aprili Dux Franconiæ Episcopus Herbipolensis in sua ciuitate et intra muros vna cum quinque ministris interfectus est: qui tanti sceleris autores fuerint, adhuc nescitur. Nam antequam cædem patrarunt personati equis insederunt, vt facta cæde tanto facilius fuga elabi possent. Hisce etiam diebus 15 currus mercibus pleni circa Norimbergam ab equilibus aliquot spoliati sunt. Cogita non paucos fuisse, qui tantum ausi sunt. Tota præterea Germania in armis est. Verum quid inceptare velint, nobis adhuc incognitum est. Aprilis die 20 diem suum obiit reuerendus vir D. Pastor Pomeranus. Dn. Præceptor est tenuj valetudine. Sed

Deus ipsum diutissime superstitem esse velit. Vale. Raptim Vuitebergæ 7 Maij anno 1558.

Afskrifter i Joh. Pistorius's Brevbog. Gl. kgl. Saml. 3078. 4.

6.

1558. 20 Februar. Brev fra en dansk Student, Johannes Nicolai Bang, der opholdt sig i Paris, til Johan Pistorius, især om de Forfølgelser, Protestanterne led i Frankrig.

Johannes Nicolai Bange, Danus Fionensis, D. Johanni Pistorio amico suo S. D.

Quod literæ meæ, optime Johannes, antea tibi non sunt traditæ, id ne socordia et negligentia meæ imputes, etiam atque etiam te rogatum volo. Nam factum est, cum nuncii penuria, tum vel maxime quod vbi locorum hoc tempore vitam ageres, me latuerit. Cum autem a M. Antonio¹⁾, viro docto et probo, intellexerim, te adhuc in Dania commorari, amicitiam nostram requirere, vt cum D. Antonio tibi scriberem et de statu Reipublicæ huius aliquid tibi significarem, iudicaui. 4 Calend. Septembris capti sunt 147 pij homines, viri et mulieres, reformatæ religioni addicti, qui tempore nocturno conuenerant ad celebrandam Coenam Domini; sed proditi sunt, et omnes in carcerem abducti: septem illorum crudelissime sunt combusti, et ita cum omnibus reliquis actum fuisset, nisi Elector Palatinus missis legatis non intercessisset. Itaque paulatim vnus et alter dimittitur: et multi adhuc in captiuitate detinentur, quos Deus etiam pro misericordia liberet, et in fidei et confessionis constantia per Spiritum sanctum roboret et conseruet, Amen. Post illorum, de quibus scripsi, captiuitatem paucis interiectis diebus mandatum Regium publicatum est et mandatum, vt omnes Lutheri doctrinæ adhærentes caperentur, cuiuscunque essent nationis, ac absque vlla dilatione comburerentur. Porro nuper, videlicet 7 Idus Januarij, Regis Galliaë exercitus, duce Francisco Guisio, expugnauit et obtinuit Caletum, ciuitatem munitissimam, quam Angli in suam habuere potestatem per annos, vt fertur, 210. Breuiter de bello et apparatus bellicis multus

¹⁾ Antonius Maillet, en fransk Bogbinder, der 1549 og senere havde opholdt sig i Danmark, beskæftiget med Indbinding af Christian III's Bibel (Kirkehist. Saml. II, 409 Not.). Et latinsk Brev fra ham til Joh. Pistorius (dat. Nyborg 29 Novbr. 1549) findes i dennes Brevbog.

hic est rumor: quod nobis, qui in literarum studiis hic versamur, non est iucundum auditu. Hæc hoc tempore, data occasione, cum D. Antonio ad te, charissime D. Johannes, scribere volui, etiam te orans et obsecrans, vt quam primum poteris mihi rescribas de statu Daniæ, dulcissimæ patriæ, atque vt eo amore, quo me hactenus, et in posterum prosequaris. Ac si quid hic in Gallia et Parisijs curatum cupias, id mihi indica, imo impera: tuo nomine quiduis, quod possum, libentissime faciam. Saluta D. Ericum Hardenberg. Vale. Lutetiæ Parisiorum 20 Febr. anno 1558.

Afskrift i Joh. Pistorius's Brevbog. Gl. kgl. Saml. 3078. 4.

7.

1558. 31 Marts. Dr. Peder Palladius anbefaler tvende Studenter, Mogens Henriksen (Rosenvinge) fra Helsingør, der i tre Aar havde været hans Husfælle, og Anders Rasmussen fra Roskilde, der agtede sig til Vittenberg for at studere videre, til Professorerne sammesteds, navnlig til Melanchthon.

Æquum est, ut probi et honesti suis ornentur virtutibus, quemadmodum mali et flagitiosi suis pinguntur coloribus. Quare cum honestus hic adolescens Magnus Henrici Helsingorensis, piissimi viri D. Doctoris Petri Palladii, Sælandiæ diœcesis Episcopi, viri laudatissimi, domesticus per triennium hospes, Vitebergam ingenii excolendi gratia profecturus, peteret ab eodem vitæ suæ et studiorum testimonium, quod ei non est denegatum.

Quantum igitur ad mores attinet, ego cum tota domo mea testamur, eum honeste et sine omni querela nobiscum vixisse, adeo ut ob singularem modestiam morumque suavitatem, quæ semper in eo non sine admiratione comprehendimus, omnium nostrorum animos sibi firmissime devinxerit, cui modestiæ vitæque integritati conjunxit quoque diligens primarum artium studium, in quo tanta hactenus dexteritate versatus est, ut bonam nobis spem fecerit, fore, ut ad summa etiam eruditionis-fastigia aliquando perveniat. Quare cum hoc virtutis et eruditionis testimonio munitus a nobis Vitebergam discedat, rogamus omnes doctos et pios viros, ad quoscunque eum cum suo comite, viro docto et proba Andrea Erasmi Roskildensi¹⁾, venire contigerit, ut utrumque, cum propter

¹⁾ Denne døde i Vittenberg i Jan. 1559 (se Suhms Saml. I, 3, S. 137).

ipsorum virtutem atque raras ingenii dotes, tum propter nostram hanc qualemcumque commendationem, modis omnibus fovere, tueri, ac defendere velint. Seorsim vero doctissimum virum Præceptorem D. Philippum, optime de nobis ut de tota republica scholastica meritum, rogatum habemus, ut ad hos duos juvenes respectum quoque habere dignetur, cui non displicebit illorum ingenium, ut speramus. Dominus Jesus Christus, omnium studiosorum tutor et defensor, ut omnibus præceptoribus nostris atque his studiosis duobus, ita toti cœtui Vitebergensi sua gratia et misericordia adsit. Amen. Hafniæ ultimo die Martii anno 1558. Sub meo sigillo.

Petrus Palladius

in tertium annum decumbens sub potenti manu Dei, sit Christo gratia in æternum, propria manu subscripsit.

Efter Grams Afskrift i Kong. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1076. Fol. »Ex orig., quod habui ab hujus Magni Henrici abnepote Dn. Jo. Rosenvinge«.

8.

1559—60. Breve angaaende Frands Gyldenstjernes Ophold og Studeringer i Vittenberg.

a.

Sønlig kierlig hellsend eder nu och altidtt tilforn sennt medtt Gudtt wor herre Jesu Christo. Kiere Fader betacker iegh eder for alt gott, som y migh nu och altidtt giort och beuist haffuer, huilcked denn euige Gud eder vell belønner y sitt euige rige. Maa y vide, att Doctor Maior vor hos migh och bad, att iegh skulle schriffue eder till, for handtt viste bud att der ville drage nedtt y Danmarch, och kallede mind mestere ned aff kammeredtt och badtt hannum, att hand skulle bede migh, om iegh ville schriffue nedtt till eder, huorlunde att hand handler sigh medtt migh, och kand ieg icke schriffue andet endt som sandtt er, att handtt er migh her lige som endtt Fader och ser migh till gode for eders skyld, och ville att y schulle verre hands venn och hielpe hannum tillgode der neder, huad y kunde, hos Herzug Frederich, for hand haffde hans kiere her Fader till sindtt gode venn och ville och gierne haffue Hersug Frederich till sindtt venn, och haffuer giort end bogh till hannum, mendtt ieg vedtt icke, huadtt dett monne verre for endtt bogh, før endtt hundtt bliffuer prend-

tidtt, och begerede, att y skulle hielpe hannum till gode, huadtt y kunde. Jegh haffuer och indted andit nydtt att schriffue eder till anditt, endtt! Philippus Melancton sagde y sind lise, adtt kongenn aff Franckerige ville haffued tornered y sindtt søsters bröllep, och handtt tornerede med endtt greffue, och hand stack kongenn ind att sidtt ye och vdt aff sind nacke. Mendtt medtt Guds hielp da skulle y icke spørredtt, att iegh skal løffue om byenn effther tiender, mend huad iegh hører y hans lise eller her y husedtt dett vill ieg schriffue eder till. Mendtt her er endtt nu Hans Skogaars broder, end smuck karl, hand haffuer her indted gott røcte vde, och haffuer verridtt y kollegi fengsel for hans skalkhed, och var ner att hand haffde mott forsoredtt byendtt och aldrigh kommedtt her sidenn mere. Jeg skall medtt Guds hielp fly dett saa, att y skulle indtid ondt høre till migh. Jegh beder eder mind kiere fader, att y ville schriffue migh till, nar y kunde faa breff her vdt; iegh men, att y erre megit fortørnded, mend ieg kand ingenn breffue faa fra eder igienn. Her medtt eder Gud al-sommeftigste befallendes. Schriffuid till Vittenbergh denn ij dag Martii Aar 1559. Franciscus Gyllenstiernn.

Udskrift: Erlig och vellbyrdig mandtt Her Mongs Gyllenstiernn, Stadtholder paa Kiøbnehaffns Sloth, synd kiere Fader sønligenns sendes dette Breff.

b.

Gottes Gnade durch Jesum Christum vnsern Heiland sampt meinen willigen dinsten zuuor. Ernvester, gestrenger, grossgunstiger Herr und forderer! Nach dem Jost Sturtzkopff Bnchfurer widerumb in das lobliche kunnigreich Dennemarck vorreiset, hab ich nicht unterlassen sollen E. G. von wegen Francisci eures sons gelegenheit zuuorstendigen. Nemlich nachdem der Erwürdige vnd Hochgelarte Herr Philippus Melanthon in seinem haus vnd am tisch nicht raum gehabt Franciscum E. E. V. son anzunemen, hatt er mich gebeten denselbigen mit tisch vnd wohnung vnd einem præceptore zuuorsehen, welches ich dann E. E. V. zugefallen willig gethan, vnd denselbigen einem gelerten, zuchtigen vnd erlichen Magistro, wie E. E. V. auss seinen schriften biebeyligend zuersehen, beuolen, vnter welches disciplin vnd institution gedachter Herr Philippus zwen Polnische vnd

Schlesischen alle drey freyherrn auch gethan, welche mit wonung vnd tisch auch in meinem hauss von mir vorsehen werden, vnd dieweil sie in erlicher vnd gottfurchtiger zucht vnd disciplin erhalten werden, verhoffe ich, das Franciscus neben ihoen sonderlichen nutz vnd frucht durch Gottes hulff schaffen werde, vnd das solches diesser fuglicher geschehe, hab ich diese vorsehung gethan, das Franciscus allein bey dem Magistro seine stuben und kammer vnuorhindert von den andern haben solle, will auch neben dem Magistro allen muglichen vleis furwenden, das Franciscus zu Gottes forcht, tugend und aller erbarkeit vnd zunemen in den studijs solle gehalten werden, welches alles ich E. E. V. vnd G. dinstlicher vnd guter meinung, damit E. E. V. wie Franciscus versorget wissenschaftt haben mocht, habe wollen vormelden. Weiss auch E. E. V. nicht zuobergen, das ich von Jost Sturtzkopff dem Buchfurer neunzig taler empfangen, welche zu des Francisci notturfft sollen gereicht vnd dauon E. E. V. geburliche rechnung zu seiner zeit vberschickt werden, wie E. E. V. solches auch auss meiner quittantz, welche ich dem Sturtzkopff vberantwort, vornemen werden, vnd E. E. V. zudinen bin ich zu ider zeit willig. Geben zu Wittenberg 29 Maij, an welchem tag vor 106 Jaren Mahomet der sibende Turkische Keiser die weitberumbte stat Constantinopel eingenomen vnd erobert, Anno domini 1559.

E. E. V. williger

Georgius Maior, Doctor.

Udskrift: Gestrengen vnd E[rvn]esten herren [Magno] Gyldenstern R.königlichMaicstat zu Dannemargk S.

c.

Sønlig kierlig hellsendKiere fader, maa y vide, att doctor Bordingius, som er y Kiøbennhaffn, hafde scriffuet hidtt till en mestere, som heder mester Esechias, att hand skulle tage mig till sigh och lære mig, och screff, att y hafde befallidt det. Denne mestere sende bud hid till migh, att ieg skulle gaa hend och tale medtt hannum, och hafde nogle bress, hand ville vise mig. Der ieg kom til hannum, saa sagde hand mig dette, saa var ieg meget tuiffiradet och viste icke, huad ieg skulle giøre, saa sagde ieg, ieg kand inted giøre her till, for y haffue icke mind faders scriffuelse, mend ieg [vill] følle eder hend till Phi-

lippum, och huad hand gjør her vdj, dett vil iegh och !ade verre. Och hand sagde, att ieg skulle verre hos denne mestere, for hand viste vell, att docter Bordingius haffde inted schriffuit bidtt, vdennt dett haffde verrit sant. Anditt nytt er her inted, att ieg kand schriffue eder till paa denne tidt, anditt end haffue eder nu och altid denn euige barmhiertige Gud befallitt baade till [liff] och siel. Amen. Schriffuit till Vittenberg den xvij dag Junij Anno 1559. FrandtZ Gyllenstiernn.

Udskrift: Till synd kiere Fader Her Mognns Gyllenstiernn ydmuyeligenn sendis dette breff.

I et Brev af samme Datum fra Fr. Gyldenstjerne til hans Moder skriver han blandt andet: •Schriffuer med denn færremand, ieg kom offuer med, hand kand førred hid till Rostock, och her gaar altid bud y mellom Rostoch och dette.• Han spørger, om det er sandt, hvad der fortaltes, at Ditmarskerne havde slaet 6000 Mand ihjel for Kongen af Danmark og hugget Hovedet af en af de mest ansete Ranzover.

d.

Gottes gnad durch Jesum Christum seinen einigengeborenen Son vnsern warhaffligen Helffer. Gestrenger vnd ehrnvester grossgunstiger herr vnd furderer, E. G. schreiben euren Son Franciscum belangend habe ich von Jost Sturtzkopff entpfangen, auch daselbige dem ehrnwirdigen vnd hochgelarten herrn Philippo Melanthoni zum lesen vberantwortet, vnd ist darauff vnser beider bedencken, nach deme der Magister Johannes Bokelius etlich viel Jar alhie studiret, vnd sich seer erlich vnd zuchtig gehalten, das vns seine studia vnd mores wol bekand, das Francz E. G. son also in seiner disciplin bleiben solt, den nach deme ich nu alt vnd offit schwach werde, wil meine gelegenheith vnd vormögen ferner nicht sein viel leut in meinem hause zuhaben. So hat auch Franciscus sambt seinem Magistro sein tisch vnd wonung bei Magistro Paulo Krell, welcher alhie Schlosprediger ist, vnd meine tochter zur Ehe hat, welcher neben dem Magistro Johanne ein vleissiges vffsehen vff Franciscum hat, wie ich ime den beuohlen, dazu dieweil er nahent bei mir wonet, bin ich fast teglich bei inen. So wonet auch Franciscus in einer stuben bei seinem Magistro, vnd wird ime nicht gestattet, das er one wissen seines præceptoris aus dem hause gehe. Solche disciplin ist ime von nöten, wie wol er sie nicht gerne, wie alle iugent, duldet,

vnd ist meine bitte, wie wol er gehorsam zu sein mir zugesagt, E. G. wollen mir oder seinem Magistro Franciscum mit harten Worten beuehlen, da mit er E. G. ernst sehe, vnd wir denselben, so oft es von nöten sein wird, ime furhalten können, auff das er diesen willigen gehorsam leiste.

Ich vbersende auch hieneben E. G. ein Register vber seine ausgab, daraus E. G. vernemen werden, das von den neunzig talern, welche ich von Jost Sturtzkopff empfangen, wenig vberig, ist was viel vff die kleidung, bücher, betgewand vnd anders gegangen. Da E. G. an solcher rechnung mangel haben, werden E. G. vns vormelden, da mit wir vns darnach ferner wissen zu richten, sunderlichen in wasser mas er sollte gecleidet werden.

In summa E. G. sollen sich alles muglichen vleisses zu vns vorsehen, so lang wir inen vnter vnsern gehorsam erhalten können, vnd da er vns nicht lenger gehorsamen wolte, solle solches E. G. von vns vnuorhalten bleiben, dan E. G. zudienen ich zu ieder zeith willig. Geben zu Wittembergk 10 Septembris Anno 1559. E. G. williger Georgius Maior, Doctor.

Indlagt Blad:

Ich weis auch E. G. dienstlicher meinung nicht zubergeren, das von dem durchleuchtigsten grosmechtigsten fürsten vnd herrn, herrn Christian etwan kunig zu Dennemargk, hochlößlicher vnd seliger gedechtnis, ich nu in das vierzehende jar jerlich eine gnade vorehrung zu vierzig oder funffzig talern gehabt, dieweil ich ie K. Mt. das Psalterium, die Auslegung der Epistel an die Ephesier latinisch, auch die Auslegung der Epistel an die Galater deutsch vnd andere bücher zugeschrieben, auch aus I. K. M. beuehl alle Theil vnd Tomos Lutheri, auch andere bücher gebunden jerlichen zugeschickt, vnd anders so von I. K. Mt. mir beuolen in vnterthenikeith ausgericht, hab auch ieziger zeith K. Mt. das dritte Theil meiner Homiliarum Latinisch vber die Epistolas Dominicales zugeschriben, vnd Antonio Hanisch, dem Secretario, I. K. M. von meinet wegen in vnterthenikeith zu vberantworten vor einem halben jare vberschickt, bin awer nicht vorstendiget worden, ob sie vberantwort, ist vielleicht durch den krieg vnd die königliche krönung verhindert worden, vnd nach deme ich zuoran K. Mt. seliger gedechtnis alle Tomos vnd Theil der bücher Lutheri geschickt, vbersende ich hiemit auch diesen letzten

Theil, welcher ietziger K. Mt. von dem Ernwardigen heren Philippo Melantheone ist zugeschriben, welchen Jost Sturtzkopff E. G. vberantworten wird, dienstlich vnd freuntlich bittent, E. G. wollen vnbeschwert sein denselben sambt den andern beiden büchlein dem auch Gestrengen vnd Ehrnwesten heren Johan Frysio de Hesselagger, Kö. Mt. Cantzler, neben meinen brieffen zu zustellen lassen, vnd neben solchem herrn Cantzler vnd andern herrn, welche E. G. wol werden hiezu wissen zugebrauchen, bei Kö. Mt. meine gunstige furderer sein, do mit ich solche jerliche gnaden vorehrung, auch bei itziger Kö. Mt. wie hochlöblicher vnd seliger gedechtnis bei der vorigen königlichen Mt. durch euch meiner herrn förderung vnd vorbit möchte erhalten. Solches erkenne ich mich vmb das alte hochlöblich Königreich zu Denne-margk, auch vmb Kö. Mt. vnd euch alle meine herrn semplich vnd sunderlich zuuordienen vnd gegen Gott vmb eur aller vnd des gantzen Reichs selige wolfart zuuorbitten schuldig, vnd bin des auch willig. Geben vt in literis. E. G. williger

Georgius Maior, Doctor.

Udskrift: Dem Gestrengen vnd Ehrnvesten herrn Magno Guldenstern Königlicher Mt. Stathalter zu Coppenhagen vnd Rit-tern etc. Meinem grosgunstigem herrn vnd furderer.

e.

Kiere Fader, vide maa y, att Philippus ville icke andit, end vy skulle verre y kammer sammen och haffue itt bord sammen, och handt flyde mig till Doctor Maiors suoger mett denn mester Bochellius, och Lisebet Per Schriffuers sønn er der och vdj dett samme kammer.

f.

Sønligh kierlig hellsend . . . Vide maa y mind kiere Fader, att dette er denn Vnger, som iegh schreff eder til om, huilckend iegh haffuer nu haffdt her til Wittenbergh megid gott aff baade y en maade och y en andenn. Saa ville hand nu drage nedt y Danmarck, for hand kunde see der Fortunam och Kiøbenhaffnns slott, for Philippus raade hannum der megedt till. Kere Fader, saa beder iegh eder gandscke gerne, att y ville well gere och verre hannom behielpeligh der til, att hand kunde io faa dett att

see. Bad Philippus hannom, att hand skulle gaa til migh och bede mig, att iegh skulle schriffue eder der till om, och att [handt] kandt faa dett att see. Bort om itt maanedt haffuer handt sagt till Philippum, att handt ville verre her igenn, och sidenn drage hendt y Italiam. Hand haffuer och bød̄t migh til, att handt ville tage migh med sikh och ville giffue migh en hest, och skulle verre hos hannom, iegh skulle tcke tere [mere] end smaa pendinge. Och haffuer handt beuist sikh megid god villigh y modt migh, och denn tid att mesterendt ville skødt migh wdt fra sikh y windters, da ville handt tagedt mig y huse med sikh, och skulle bodt hos hannom. Saa beder iegh eder, att y ville och verre hannom villigh der y genn, effther dy att handt er fremmed och haffuer ingen wenner och kand inted aff sprocked . . . Sige dy, att dette vniuersitet skall bliffue ført hend til Torgo, och Herzugh Hans Fridericks sønner ville belegge Wittenbergh; men der vedt ieg indted wist om, att ieg kand schriffue forwist. Her medt eder dend alsommegtigste Gud befalendes. Schriffuedt til Wittenbergh denn 16 dagh Februarij.

Eders kere Sonn

Franciscus Gyllenstiernn.

g.

Gottes gnad sambt aller seligen wolfart durch Jesum Christum vnsern heiland. Gestrenger, ehrnvester, vnd grosgunstiger [herr] vnd furderer, was ich E. G. neulichen von Francisco E. G. Son bei Scherffen dem boten geschriben, werden sunder zweifel E. G. entpfangen vnd vernomen haben, nemlich das der Ehrwirdige herr Philippus Melanthon vnd ich willens gewesen Franciscum von wegen seines vngehorsams E. G. widerum zuschicken. Diweil er awer vns sich gehorsamlich zuhalten zugesagt, haben wir solches vnterwegen gelassen, vnd inen sieder der zeith ernstlichen zu billichem gehorsam vermanet, befinden awer an der that, das alle vermanung vnd disciplin bei ime vorgeblich vnd voracht wird, dan er gantz frei vnd vngebunden vnd allein bei der gesellschaft sein wil, welche sich mehr des mussig gangs vnd saußens den der studien beveilssiget, wil nicht bei seinem præceptore im haus bleiben; wen er in darum straffet, gibt schlöhm vnd anders fur, das niemand gern bei ime wonen wil, lauffet

zu nacht auff der gassen, vnd möcht der mal eins hart bescheidigt werden, denn er etlich mal bei lermen gewesen, borget auch gelt auff, wu er kan vnd mag. Dieses schreibe ich E. G. seer vngern, vnd wolt Gott. das ich E. G. was frölichers schreiben vnd in andern sachen zu wolgefallen in vnterthenikeith dienen kunte, wie ich awer Francisco vnter augen gesagt, das ich seinet wegen kein lugner wolle werden, also schreibe ich E. G. die warheit. Derwegen des herrn Philippi vnd meine vleissige bitte ist, E. G. wollen Franciscum von hinnen abfordern vff das furderlichst, ehe er mehr gelt vnnuzlich vorzere vnd auffborge, auch irgent zuschaden kome, dan ich vor inen sorge trage. Was ich in allem andern E. G. kan dienen, das wil ich mit höchstem vleis thun, das solle E. G. in der that befinden, dan bei Francisco ist alle mein dienst vnd vleis vorgeblich. Er ist nu mehr mit ruten oder schlegen nicht zu zihen von andern leuten, E. G. autoritet, vnd die veterliche gewalt, die mus inen lencken vnd biegen. Es thut mir wehe, das ich hierin E. G. nicht zugefallen nach meinem willen dienen kan, dieweil E. G. meine sache so trewlich vnd vleissig bei königlicher Maiestat, gefurdert hat, dauor ich mich gegen E. G. in vnterthenikeith bedancke, vnd dinstlichen bitte, E. G. wollen ferner mein grosgunstiger herr vnd furderer sein vnd bleiben. Der almechtige vater vnsers herrn Jesu Christi beware gnediglichen E. G. sambt allen den iren vnd dem gantzen hochlöblichen Königreich Dennemargk, welches ich teglich in meinem gebet gedencke. Geben zu Wittembergk den ersten Martii Anno 1560.

E. G. williger Diener

Georgius Maior, Doctor.

Bitte solches meines schreibens kein.vngefallen zu tragen. Ich bekenne auch hiemit, das ich von Jost Sturzkopff die 50 taler empfangen, welche kön. Mt. durch E. G. förderung mir zur vor-ehrung vberschickt, dauor ich bei Scherffen kö. Mt. in vnterthenikeith schriftlichen, daneben auch dem ernvesten herrn Kuruz¹⁾ danksagung gethan.

Udskrift: Dem Gestrengen vnd Ehrnvesten Herrn Magno Guldenstern Rittern königlicher Maiestat zu Dennemargk Stadthaler zu Coppenhagen &c. Meinem grosgunstigen herrn vnd furderer.

¹⁾ D. e. Korfits Ulfeld, kgl. øverste Sekretær.

h.

Gottes gnade sambt aller seliger wolfart in diesem newen iare durch Jesum Christum, vnsern Heiland. Gestrenger, Ehrnvester Herr, Ich bedancke mich erstlichen von wegen der gunstigen furderung bei königlichen Mt. zu Dennemargk, mit erbieten solches zuuordienen. Franciscum E. G. Son haben wir ernstlichen seinem præceptoru beuolen, ist eine zeit gehorsam gewesen, aber hernachmals sich so vngehorsam erzeigt, das wilens gewesen inen widerum zu E. G. zuverschicken. Hat sich awer vff mein ernstlich vermanung bekert, vns alles abgebenen vnd gehorsam zugesagt, vorhoffen, er werde seiner zusagung nachkomen, dazu er dan mit allem vleis sol angehalten werden. Denn E. G. zudienen bin ich willig. Geben zu Wittemberg in die Inuocaut Anno 1560.

E. G. williger

Georgius Maior, Doctor.

Indlagt Seddel:

Ich weis E. G. auch nicht zuberghen, das von den 90 talern, welche mir Sturtzkopff vberantwort, nicht mehr den 3 taler vnd etzlich groschen noch vorhanden. Es kennen auch E. G. Scherffen vnsern boten, welcher diese brieff an königlichen hoff getragen, vnd etlich tage daran wird vorbarren.

Udskrift til Hr. Mogens Gyldenstjerne.

i.

Sønligh kerlig helsend . . . Mind kiere moder, maa y vide, att iegh haffuer foet eders breff med Hans von Tyscke, aff huilcket ieg forstaar, att Hertug Monss skulle verre draged til Lifflandt att anamme itt biskop sticht, och att mind broder skulle och verre dragenn medt, huilcked ieg hør gerne, kundet ellers bliffue gott mett hannom. Jeg skulle nu schriffue eder meged mere til, menn Jost haster, och saa saare nar her stedes budt, da skall iegh schriffue eder ydermere om alle honde sager. Vide maa y alligeuel kiere moder, att mind Mestere och iegh kunde icke komme offuer ens med hindandre, och baguasker migh dagh fra dagh hoss Herre Philippum och hos Doctor Maior, och er iegh meged redt, att hand klager saa lenge, att handt kommer dennom til att schriffue mind fader till om migh alt ont, och vedt vell, att om dett seker, da schal mind fader være migh

megeed vredt, men Gud skal hielpe migh til, att iegh saa flyed (sic), att der skal ingenn komme til med att sige itt ondt ord paa migh, nar Gudtt och y ville, att iegh skall drage herfra. Derfor beder ieg eder, att y ville tale med mind fader, att ieg molte komme fra hannom for vden hands vrede, och til en andenn, fordi iegh [tuiffler] migh att kunde lere hos denne migh en grosse til gaffns, mend time itt krømpe kort (sic). Nar hand haffuer lest for dy andre Vngere, dy hand haffuer att lese for, da leger Per og Erick med hindandre, taber mesteren, da lader hand icke aff denn gandscke dagh, før handt haffuer endten tabt alt dett, hand haffuer, eller vundet igenn. Dette er dy leiser, hand leser for migh; och beder ieg eder och, at y vilde schriffue migh til med dett snarest, huorlunde y erre til sindtz her om, och om iegh skal giffue hannom mere end 10 daler, som iegh bleff forligt med hannom om, dett første iegh kom till hannom. Jeg haffuer schreffued mind fader och eder sex gange til om dette samme, mend haffuer indted suar fanged igenn, och ved icke, huorlunde iegh staar der y medt hannom. Her med eder Gud alsommeftigste befallendis. Schreffued til Wittenbergh denn 16 dagh Martij Aar 1560.

Eders kere sønn

Franciscus Gyllenstiernn.

Udskrift: Till sind kiere Moder, er Fru Anne Her Mongs Gyllenstiernns, sønligen sendis dette Breff.

j.

Plurimæ foelicitatis obsequiique mej commendationem.

Strenuis ac nobilissime domine. Cum ex suscepta pegrinatione, opinione mea multo longiore, Idib. Aprilis redijssem, tuaque mandata & commendationem de optime spei adolescente, filio tuo suauissimo, Viris clarissimis orbis terrarum, Magistro Dn. Philippo Melanthoni & Georgio Maiori, rettulissem, ipsi autem Francisco Guldenstener missam pecuniam ad præsidia studiorum integre reddidisssem, vestræque gentis ac Dania Nobilitatis splendorem, singularem in peregrinos humanitatem, Dominationis autem tuæ erga me eximiam munificentiam & multa hospitalitatis officia summo loco natis hominibus, dominis et amicis meis plurimis, Comitibus, Barronibus ac Nobilibus, huiusque Academiae proceribus, copiose recensuissem, nihil magis optabam, quam offerri

mihi aliquam occasionem declarandæ meæ uicissim gratitudinis, & accepti beneficij memoriam. Quæ cum auferatur, volui nunc per literas immensas ac pene diuinas agere gratias, & etiam promittere, ubicunque opera, studio, diligentia & auxilio meo in omnibus honestis actionibus, ingeniosus adolescens, filius tuus Franciscus, indiguerit, me illi affuturum, et nullum ex gente uestra, qui ad me in patriam peruenerit, inhonorum dimissurum. Plura scribere dubia salus & pene deplorata iam uoletudo domini Præceptoris obseruandi Philippi Mel. prohibent. Hoc tantum Nobilissimam Dom. T. oro, siquid est, quod ex mea patria habere uelit, mihi rescribat, Dominus Deus, propter merita filij sui unigeniti, multum diuque conseruet D. T. una cum familia sua, et D. Christophorum Amaral ex me diligenter saluere iubeat. Vitebergæ XV April. 1560.

D. T. deditissimus

Georgius Albany a Chyrke[y]

Sereniss. Maximiliani Bohemiæ

Regis aulicus.

Udskrift: Nobilitate generis, prudentia ac virtute bellica præstanti Domino Magno Gyllenstiern, Sereniss. Regis Daniarum Locumentenenti & Consiliario, Equiti aurato fortissimo, Domino ac parenti obseruando.

Der findes ogsaa en anden Skrivelse fra Georg Albany von Chyrgey, Kejsereis Hoftjener, til Hr. Mogens Gyldenstjerne, hvori han takker for alt det gode, denne har beuist ham i Danmark, lover paa sine egne og sine Landsmænds Vegne Gjengjæld og beder Gyldenstjerne raade over ham som over sin egen Søn. Brevets egentlige Ærende er at anbefale hans Ven Bolonitsch, der i Kejsereis Hverv er rejst til Danmark, samt at bede Mog. Gyldenstjerne forskaffe tre danske Hingste. Han beder at hilse Sønnen Frants, der i Vittenberg har været hans fortrolige Ven. Dat. Wien 16 Marts 1564.

k.

Broderlig kierlig helsend. Kiere Søster . . . Maattu och vide, att iegh haffuer fanget dinn schriffuelse, huilcken var migh megit tacknømmeligh, och vðaff huilckenn iegh forstod, att mind Søster Sybilla och Esckel Gøie haffuer en god forligelse til sammen, och att mind søster reer flux til barsel; der for vðenn att mind broder Mogns er y Rosckuld hos Mester Anders att verre, och hos Dorette Heraalds til kost. Dett er migh megid platt, ad hand er icke hos mester Frandtz, som iegh vor hos att verre etc.

Kiere søster giffuer iegh digh och venligenn tilkende, att mind broder Hanibal er satt til tieniste her vde til Ercekebispenn aff Hald, och er hand vel der, och er hand 8 mile her fra migh, saa att iegh kand altid høre, huorlunde att dett gaar hannem, och om dett vorre saa, dett Gud forbiude, att hand bleffue siugh, da ville iegh strax reise hend til hannom och hielpe hannom aff mind ringe formue, huad iegh kunde, och med dy penninge, mind fader sender migh. Jegh vil och medt Guds hielp fly dett saa, att mind fader och moder skullè haffue mere glede aff y fremtidenn end denn lille glede, dy haffue, nar dy høre, att iegh lerer vel och lyer dennom ad her, som mig bør att lye ad. Her med digh Gud alsommegtigste befallendis. Schreffuet til Vittenbergh aar 1560.

Din kiere broder

Franciscus Gyllenstiernn.

Beder iegh digh och, att du ville schriffue migh til, hvor mind broder Henrich er och huor dett gaar hannom, iegh hører mange onde tiender om Liffland, att Muschovitterne haffuer dett gandscke land ynd taged vdenn Ry och Reffuel etc.

Udskrift: Erligh och velbyrdigh Jomffru, Jomffru Sophia Gyllenstiernn, synd kiere Søster, broderligens sendis dette breff.

I.

Sønlig kierligh helsen . . . Vide maa y kiere moder, att Doctor Maior haffuer nu satt migh till en andenn Mester, hos huilckenn iegh bor y stue med och haffuer mind kost hos hannom, och er hand och en professor her til Wittebergh . . . Beder iegh eder och mind kiere Moder, att y ville vel giøre och sende migh itt par sckincker her ud, nar Gud vil, Jost kommer igienn, fordi kiere moder vy haffue her saa mange kalle hoffued och kalffue tarmer, att en maatte skött dø der offuer, worred icke, att iegh haffde nogle gode venner her y blant disse Saxer, dy giffue migh wnder weilenn knap wurtz och ferst smør . . . Siger mind søster Hillerbor mange M. gode netter, och nar iegh fanger att vide, att hun kand lese, da skal iegh sende hinne en smuck forgylt bønne bogh. Her med vil iegh haffue eder denn alsommegtigste Gud befallet baade til liff och siel. Amen. Scriffued til Wittenberg denn 22 Junij aar 1560.

Eders kiere søn

Franciscus Gyllenstiernn.

Kiere moder, y vide vel, att y købte mig en fransocks bog for fem marcck danske, denn tid ieg var hos denn fransoser. Ville y och sende migh denn, da glemte iegh icke al mind fransocks, skulle dy tiuffue daler komme saa unøttelig henn, dy mind fader gaff hannom, det vorre och icke gott.

Udskrift: Erlig och welbyrdig frue, fru Anne Her Mogns Gyllensterns, mind kiere Moder sønligen sendis dette breff etc.

m.

Sønligh kierligh helsend eder nu och altid tilfornn sent med Gud wor Herre Jesu Cristo. Mind kiere moder, betacker iegh eder for alt gott, som y migh fra min første barndoms tid giort och beuist haffuer, huilcked den euige Gud eder gierne belønne vil y sitt euige rige. Vide maa y och, att migh lider wel, Gud vnde migh dett samme til eder och min kiere fader och mine søsckene att spørre. Kiere moder, vide maa y, att iegh haffuer vndfanget dett breff, y schreffue migh til med Mester Hans Goses søn, vdaff huilcked iegh forstod, att der haffde nogle schreffued eder til, att iegh skulle hafft solt dett fettalle, y sende migh med Jost Stortzkopff, saa maa y vide, kiere moder, att iegh haffuer end nu baade sild. smør och oste, mend mind Mestere ward wred, for iegh ville icke giffue hannom dett, iegh fick. Jegh sagde, att y matte bliffue fortørned, saa att iegh skenkede dett hen. Da ville hand, att iegh skulle satt dett y hans keller, da sagde iegh, att iegh haffde saalt dett, nu sagde hand, dett skal iegh schriffue dine foreldre til, att dy skulle indted senne digh mere. Dertil med varrid, lige som att y haffde worred hannom dett sckylligh, y sende hannom. Dend tid Jost antuorred hannom sind dell, da sagde hand aldre saa meged: Gud werre med dy gode folch; mend hand sagde: nu sett dett der ner. Dy penninge, hand haffuer, dy y sende hannom, dy kand iegh indted faa aff endten til hoser eller scko eller skiorter, eller andet, huad iegh haffuer behoff, men hand drar tidt aff by, da maa iegh altid dra med hannom och maa betale baade for hannom och migh, och hand wil och, att iegh [skal] dra med hannom y hans faderland nu om pindtzdag y Schleisigen, saa ville iegh schriffue eder til, om dett verrer med eders ville eller ey, och beder eder, att y ville schriffue migh

til med dett snariste, y kunne haffue bud her vdt. Jegh ved, hand gjør dett inted for andet, end att hand kunne haffue en, der ville holle hannom fri paa reisen, och schriffuer migh 2 grosse an, der som iegh forterer en. Doctor Maior ville och haffue taget migh fra hannom y sist, for hand er saa vunderligh, och hand haffde kalt migh en hore vnge. Dett fick Doctor Maior att vide, saa bleff hand saare vred; men iegh ville icke fra hannom. paa dett att y skulle icke bliffue fortørnet der offuer. Cristoffer Valchendrop dro och her y gennem y syst och var suorligh vred paa migh, att iegh gick y saadan maade, och lente migh 6 rosen nobel, att iegh skulle haffue att købe migh for huad iegh haffde behoff. Kiere moder, maa y vide, att her haffuer vorredt seet y (sic) stort himmel teinn, huilked iegh sender eder. Beder iegh eder och, att y ville vell gjøre och sende migh klede her vdt til end kappe, nor Jost kommer y gien. Her med eder Gud alsommegligste befallendes. Schriffued til Vittenbergh denn 9) dagh Februarij aar 1561. Franciscus Gyllensternn.

Udskrift: Till mind kiere moder, Fru Anne Her Mogns Gyllenstierns, sønligen sendis dette breff.

Efter Originalerne i Kongl. Bibliothek, »Lærde Mænds Breve til danske Konger« Fasc. 4, og »Saml. til Adelen Hist.« Fasc. 27. Sammeds findes en stor Mængde Breve fra Frands Gyldenstjernes Broder Henrik, skrevne under hans Studeringer i Leipzig 1554 o. fl. Aar. Af et til Forældrene af 28 Novbr. 1554 kan hidsættes følgende: »Jeg er her y Lipsigh oc haffuer Melker (Schelhammer) oc hans broder flyt mig en godt vert der som mange herremendt gaa til kost, disligeste oc en mestere, som læser fire leiser for migh om thagen. oc haffuer Melkers broder kiøfft migh bøger oc sieng oc alt, huad ieg skal holde paa, disligest haffuer Melker regnet, at ieg kan icke haffue mindre det første aardt en 160 thaler, som Melker oc sielf haffuer giffuet eder til kende, fordi sa der vill meget medt thet første aardt, før en iegh haffuer pyntet mitt tingest til, som en studenter pleger oc bør at haffue.«